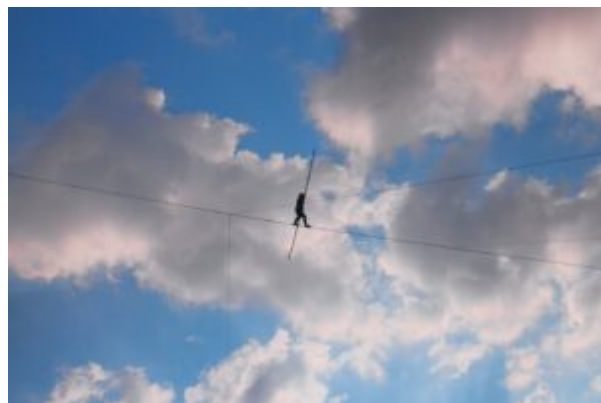

CE NE DEZLEAGĂ ASTĂZI DE VOCAȚIA NOASTRĂ?

Autor: Victoria Maria Deliu | 4 iulie 2022

Ce să mai spui astăzi despre vocație în general – și despre vocația intelectuală în special – într- lume care este marcată de crize de identitate și, simultan, găzduiește cărți precum *The Intellectual Life* de A. G. Sertillanges sau chiar articole publicistice precum cel de aici scris de Paul J. Griffiths, care abordează mai mult decât convingător numeroase întrebări legate, într-un fel sau altul, de problema vocației? De câteva zile îmi trec prin minte doar banalități, evidențe, idei la care a ajuns oricine care și-a pus vreodată problema vocației: pe de-o parte, că nu se poate discuta realmente despre vocație în absența unui orizont metafizic adecvat, cu alte cuvinte, că discuția despre vocație este posibilă doar dacă se asumă ceva despre natura realității și sensul existenței umane în această realitate; pe de altă parte, că astăzi, în lumea noastră secularizată, unii dintre aceia care nu au renunțat încă la a discuta despre această problemă încearcă, în mod forțat, să o înțeleagă în termeni tipic moderni, echivalând ceea ce altădată era numit, pe drept cuvânt, „vocație” cu o combinație dintre plăcere, aptitudini tehnice și perspectiva unei cariere ademenitoare, fie ea academică, corporatistă, politică sau de orice alt fel. E, deci, un loc comun că, în decursul ultimelor secole, s-a încețoșat – sau, în orice caz, a suferit modificări – „conceptul” de vocație. Spun totuși „s-a încețoșat”, pentru că astăzi, comparativ cu acum 300 de ani, credem, de regulă, altceva despre natura realității și sensul existenței umane în această lume și dincolo de ea, ceva cu o încărcătură metafizică plină de incoerențe.

În acest text, eu *nu* mă voi referi la vocație ca la o conjuncție dintre 1) motivații în principal hedoniste, 2) cunoștințe și aptitudini și 3) perspectiva unei cariere generoase. Deschid rapid o paranteză: cred că trebuie trasată o distincție între plăcerea ca motivație (eventual principală) și plăcerea ca externalitate pozitivă. După cum voi clarifica imediat, vocația nu are nimic de-a face, după părerea mea, cu motivații hedoniste, dar poate avea de-a face cu plăcerea văzută drept externalitate pozitivă, adică drept consecință neintenționată a unei anumite acțiuni sau activități. Nu poți spune că ai pus mâna pe (propria-ți) vocație dacă ceea ce urmărești în mod intenționat

este să îți satisfaci o plăcere – să zicem, superioară, în accepțiunea lui Mill –, însă dacă faci eforturi să îți respecti vocația, din asta poate decurge și resimțirea vreunei plăceri, înțeleasă, intuitiv, ca o stare de bine.

Iar acum, fără să definesc riguros termenul, prin vocație voi avea în vedere o formă unică, individualizată de împlinire umană, care, prin natura ei, trece dincolo de cele văzute aici și acum, dar care nu poate fi actualizată decât aici și acum, treptat. Cred, de asemenea, că vocația fiecărei persoane nu este un scop în sine – scopul ultim al vieții umane, cum ar veni –, ci este un mijloc, care, pus la lucru în mod adecvat, ajută persoana respectivă să se îndrepte către scopul final al existenței umane. De pildă, dacă scopul final este desăvârșirea umană în sens aristotelic, apropierea de statutul de *phronimos*, atunci vocația de scriitor a unei persoane este un mijloc prin care aceasta își poate cultiva virtuțile morale și intelectuale. Dacă scopul ultim al existenței umane este comuniunea cu Dumnezeu prin comuniunea cu ceilalți, atunci vocația de actor cu care cineva este înzestrat contribuie la apropierea de acest scop ultim, prin faptul că persoana în cauză se pune, în acest mod unic, particular ei înseși, în slujba celorlalți. Acestea sunt doar două exemple, dar este evident că asum că există un scop final, fără să indic cu precizie unul anume din cele două menționate anterior sau altele conceptibile – iar această presuposiție teleologică este discutabilă în ea însăși. Nu cred că este locul să o apăr în aceste rânduri, însă este onest să o fac explicită.

Așa cum înțeleg eu vocația, mărturisesc că am auzit, de-a lungul timpului, de oameni maturi despre care s-a spus că și-au ratat complet vocația, așa cum am auzit și de oameni despre care s-a spus că au deviat în mod conștient și voluntar de la ea. Se pare, așadar, că nu poate fi vorba despre un determinism pur atunci când vorbim despre vocație, chiar și într-un cadru conceptual teleologic pe care l-am asumat. Mărturisesc și că o vreme am crezut despre mine că trăiam „o criză a vocației”, în urma căreia am crezut că am descoperit că, de fapt, nu am vocația pe care considerasem până atunci că o aveam. Fără să intru în detalii și privind retrospectiv, acum cred mai degrabă că atașasem mult prea ușor eticheta gravă de „criză a vocației” de experiența mea de atunci și că, în realitate, eram prinsă într-un conflict psihologic sau de motivații.

Care e rostul acestor două mărturisiri? Mai întâi, acela de a elimina determinismul pur din discuție. Deoarece există cazuri ale unor persoane care și-au ratat sau s-au îndepărtat voluntar de la vocația lor, aș susține că o persoană este liberă să își urmeze sau nu vocația. Cu alte cuvinte, este liberă să facă sau nu eforturi de a descoperi și actualiza acea formă unică, individualizată de împlinire umană, care este un mijloc în virtutea scopului final al existenței umane. La un alt nivel al discuției, chiar dacă nu ar exista cazuri concrete ale unor oameni care nu și-au urmat vocația din varii motive, aceste cazuri sunt conceptibile, așa că o afirmație mai slabă ar fi că o persoană este în principiu liberă să își urmeze sau nu vocația. Încă ceva: dacă vocația este o formă unică, individualizată de împlinire umană care se poate actualiza prin alegeri libere, atunci se

poate imagina o gradație a actualizării acestei forme de împlinire. Altfel spus, implicația ar fi că există persoane care își urmează vocația mai abitir decât altele. Spuneam că am auzit de cazul cuiva care s-a îndepărtat conștient și voluntar de la vocația sa. Mai potrivit ar fi fost să spun că s-a îndepărtat conștient și voluntar de la actualizarea cât mai aproape de completitudine a vocației sale, fiindcă parțial, într-un grad mai degrabă redus, persoana respectivă încă își onorează chemarea.

Apoi, rostul celei de-a doua mărturisiri - că am confundat un conflict de motivații cu o criză a vocației - este de a mă ajuta să reformulez întrebarea pe care redacția noastră a propus-o ca temă de reflecție în ultimele două săptămâni, anume: „Mai are rost să ne descoperim astăzi vocația?”. La această întrebare, răspunsul meu ar fi: „Ca în orice alte vremuri, da, are rost și astăzi, fiindcă vocația, așa cum am afirmat deja, trece dincolo de vremuri, deși nu se poate actualiza decât în ele”. Altfel spus, dacă acceptăm că descoperirea și urmarea vocației reprezintă un mijloc *indispensabil* pentru scopul final al existenței umane, atunci nu încape îndoială că are rost ca fiecare dintre noi să încerce să-și descopere chemarea în orice vremuri ar trăi - sau *în ciuda* vremurilor pe care le trăiește. Căci ar merita să ne întrebăm, de asemenea, care sunt cele mai semnificative obstacole care stau în calea descoperirii și respectării vocației astăzi. Acesta este, de fapt, subtextul întrebării inițiale.

Voi aminti doar ceea ce consider că este cea mai serioasă provocare pe care o întâmpină mulți dintre cei care își propun în prezent să-și urmeze chemarea. Bineînțeles, așa cum se va constata imediat, această provocare nu e neapărat specifică pentru respectarea *vocației*, ci poate fi generalizată în raport cu respectarea oricăror principii sau valori morale - vag spus - care reprezintă niște mijloace constitutive ale scopului ultim al existenței umane. Și fără să mai lungesc discuția, cred că astăzi ne este cel mai greu - și poate încă și mai greu celor din generația mea - să *ne păstrăm angajamentele*. Sau, dacă preferați, să ne respectăm datoriile. Pare fix o banalitate - fără să pretind scuze acum, anunțam oricum la începutul textului că mi-au trecut prin minte doar evidențe când am scotocit în propria desagă după gândurile mele despre vocație. Deși pare o banalitate, este un fenomen, din păcate, destul de larg răspândit printre noi, oamenii acestui timp.

La ce mă refer mai precis? Folosesc aici „angajament” cu înțelesul mai degrabă comun, anume promisiunea sau legământul de a te strădui să îți actualizezi vocația. În funcție de presupuziția teleologică *particulară* acceptată, angajamentul este făcut de posesorul vocației în fața unei entități sau alteia, între persoana care are o anumită vocație și scopul său final fiind stabilită o anumită relație. Dar ceea ce este esențial, indiferent de scopul ultim corespunzător unui cadru teleologic anume, este că acest scop ultim are *realitate*, iar asta ne obligă moral să antrenăm mijloacele adecvate pentru a-l dobândi. Iar atunci când spun că astăzi a devenit o provocare să ne păstrăm angajamentele am în minte acea situație în care diverse persoane știu ori măcar au destule indicii care să le

semnaleze că au o anume vocație, o și onorează într-o anumită măsură, dar se lovesc de multe puncte de discontinuitate pe drumul lor: mai degrabă frecvent decât ocazional se gândesc să renunțe și să se dedice altor activități - uneori nefiind nici măcar clar *căror* activități. Și pentru perioade mai scurte sau mai îndelungate, chiar renunță să mai facă eforturi sistematice pentru a-și actualiza vocația. Cu alte cuvinte, își țin angajamentul doar intermitent. Voi indica unii dintre factorii pe care îi bănuiesc că duc la această laxitate sau lejeritate sau moliciune morală a noastră în ceea ce privește urmarea propriei vocații, indiferent de tipul sau natura ei.

Pluralismul... tentațiilor. Câte vocații, atâtea tentații. Dacă vocația este o formă unică, individualizată de împlinire umană, există, desigur, mai multe vocații, iar fiecare persoană pe care o întâlnim și care își onorează - eventual admirabil - vocația ne motivează și pe noi să ne descoperim chemarea și să o respectăm. Căci fiecare astfel de persoană - un profesor, o scriitoare, un muzician, un preot - este și o întrupare cât se poate de vie a scopului final al existenței umane. Prin fiecare om pe care îl cunoaștem și care își urmează vocația avem, de fapt, acces la scopul ultim spre care trebuie să ne îndreptăm și noi. Pluralismul vocațiilor pune o problemă epistemică pentru un tânăr care are doar bănuieli și intuiții cu privire la ceea ce ar putea fi vocația sa. Din atâtea vocații posibile și observate experiențial, de unde să mai știe tânărul ce vocație poate avea el însuși? Probabil că introspecția onestă, un mai scurt sau mai îndelungat proces de *trial and error* și privilegiul de a fi întâlnit un mentor pot fi de mare ajutor.

Cineva ar putea obiecta aici atrăgându-mi atenția că a fi tentat nu înseamnă a încerca să îți descoperi vocația. Ce aș vrea însă să subliniez în acest punct este că procesul prin care un tânăr caută să își descopere chemarea se poate transforma într-un șir de tentații, în sensul în care poate deveni un pretext pentru ca tânărul să dea curs - în imaginație sau în practică - tuturor dorințelor sale. Azi ești economist, mâine traducător, poimâine antreprenor, apoi filozof moral - și cine știe ce va urma? Cred că este o graniță foarte fină între căutarea sinceră a propriei forme de împlinire care este vocația și consumarea tuturor dorințelor. De ce prima s-ar putea transforma într-un pretext pentru cea din urmă? Simplu: fiindcă cea din urmă e mult mai facilă, nu implică costurile pe care le aduce cu sine încercarea onestă de a-ți descoperi chemarea sau costurile pe care le aduce efortul de a-ți păstra angajamentul față de ceea ce bănuiești - împreună cu alții - că ar putea fi vocația ta. Îți poți trăi, una câte una, dorințele fără să reflectezi prea mult asupra lor, fără să renunți la vreuna dintre ele și chiar fără să te oprești vreodată. În același timp, îți poți servi raționalizarea că ești în căutarea vocației adevărate. Și cred că expunerea imensă, amplificată de factorii tehnologici, din prezent la numeroase moduri de viață ale persoanelor care își urmează vocațiile contribuie - mai ales atunci când nu se reflectează la ea până la capăt - la dezlegarea unei persoane tinere de angajamentul său de a respecta ceea ce presupune că ar putea fi propria chemare.

Acestea ar fi tentațiile superioare, întrucât ele pot fi văzute ca niște pseudo-forme

individualizate de împlinire, dar există și tentații inferioare, anume cele care ispitesc părțile inferioare ale ființei umane. Dacă actualizarea vocației presupune eforturi constante și sacrificii, angajamentul unei persoane pentru vocația sa poate fi slăbit și de gestionarea defectuoasă a dorințelor sale apetitive, adică de lipsa de stăpânire de sine. Cred totuși că aceasta a fost dintotdeauna o provocare în calea păstrării angajamentului față de propria vocație. Ceea ce este distinctiv astăzi este poate intensitatea acestei provocări, fiindcă consumarea dorințelor inferioare a devenit mult mai accesibilă.

Pentru că meșteșugul tău nu se face în ritmul lumii. Spuneam că actualizarea vocației se face treptat, deci această împlinire umană care îmbracă, pentru fiecare dintre noi, o formă unică este un proces constant, pe parcursul căruia apar, din când în când, rezultate cât se poate de concrete, însă nu se poate vorbi, cred, de un set de rezultate definitive. Un scriitor nu poate susține că și-a desăvârșit definitiv vocația fiindcă a scris ultimul său roman. Iar acele rezultate concrete sunt obținute, de cele mai multe ori, prin strădanii și muncă. Cred că aceste două caracteristici – procesul *constant* de actualizare a vocației și *dificultatea* de a ajunge la rezultate concrete – sunt în dezacord cu ritmul lumii de astăzi, care nu prea mai acceptă anumite tipuri de constanță și care ne pune tuturor la dispoziție gratificații imediate. Există gânditori contemporani care explică fenomenele iraționale de tipul *akrasiei* – pe scurt, o acțiune care este realizată contrar judecății corecte a agentului – referindu-se tocmai la faptul că oamenii își concentrează atenția asupra beneficiilor imediate pe care le așteaptă de la o anumită acțiune în defavoarea beneficiilor pe care le așteaptă pe termen lung de la o altă acțiune. Cu alte cuvinte, nu ne mai ținem angajamentul față de vocația noastră fiindcă tânjim după gratificațiile rapide pe care le putem obține dacă ne dedicăm unei alte activități. De multe ori, aceste gratificații rapide sunt, de fapt, strâns legate de satisfacerea dorințelor inferioare de care vorbeam mai devreme. Amintirea scopului final al existenței umane și (re)găsirea lui „întrupat” în persoane din jurul nostru ne poate ajuta să suportăm așteptarea îndelungă până la rezultatele concrete pe care actualizarea propriei vocații ni le poate oferi. Și ne poate îndemna, astfel, să ne păstrăm angajamentul.

Pe cât de misterioasă este de fapt legătura cu propria vocație, pe atât de fragilă a devenit ea astăzi. Se dă o bătălie pe termen nevăzut de lung între miile de colți care o rod cu lăcomie și mâinile noastre care încearcă să o strângă la loc.

Imagine: Unsplash